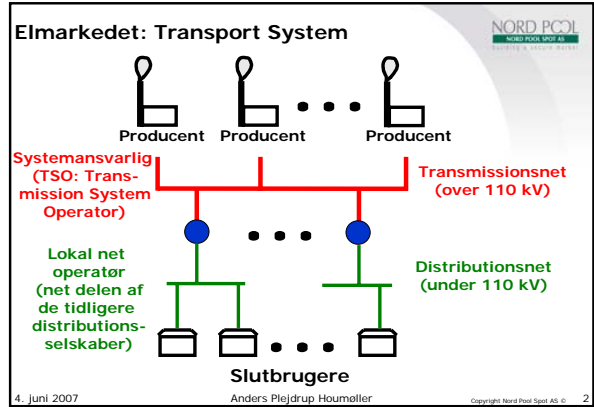

Det nordiske energimarked

Anders Plejdrup Houmøller
 Direktør Nord Pool Spot Danmark

- ⇒ Det fysiske elsystem:
  - ✓ Transportsystem og nettariffer.
  - ✓ Regulerkraft.
- ⇒ Handelssystemet på børsen og det nordiske elmarked.
- ⇒ Flaskehalshåndtering.
- ⇒ Prisområder.
- ⇒ Gasbørs.
- ⇒ Se også artiklen "Den nordiske elbørs og den nordiske model for et liberaliseret elmarked".

4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 1

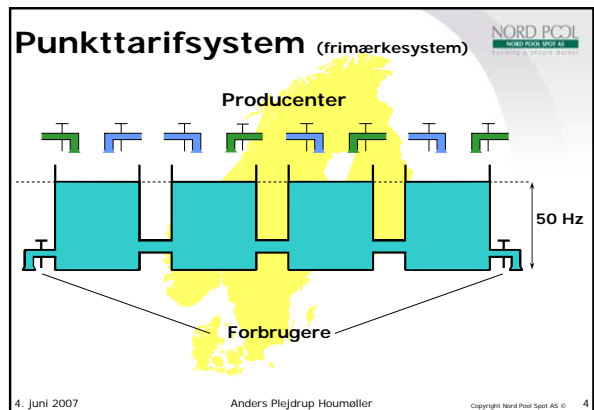

De 4 nordiske systemansvarlige

Fingrids ejere:

Finske stat	12%
Fortum	25%
PVO	25%
Forsikringsselskaber	38%

4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 3

Kommercielle og ikke-kommercielle aktører

Før liberalisering Kraftværker, transmissions net og lastfordeling Distributions selskaber: Lokalt net og detail

Efter liberalisering

Ikke-kommercielle aktører: TSO: Transmissions net og ansvar for forsynings-sikkerheden, Lokal net operatør

Kommercielle aktører: Producenter, detail, tradere, mæglere

"Unbundling"

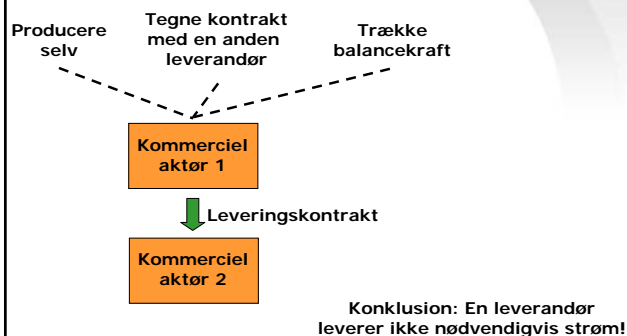
4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 5

De kommercielle aktørers rolle - 1

- ⇒ Den systemansvarlige har (sammen med den lokale netoperatør) ansvaret for:
  - ✓ Forsyningsikkerheden.
  - ✓ At slutbrugeren faktisk får den fysiske vare.
- ⇒ En kommerciel operatør behøver ikke at producere strøm, selv om han har en kontrakt om at "levere".

4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 6

De kommercielle aktørers rolle - 2

De kommercielle aktørers rolle - 3

- ⇒ De kommercielle aktører leverer ikke forsynings-sikkerhed.
- ⇒ De kommercielle aktører leverer ikke (nødvendigvis) strøm.
- ⇒ Hvad leverer de kommercielle aktører til slutbrugerne og til hinanden?
- ⇒ Svar: De leverer **priser** (samt de tilhørende fakturaer).
- ⇒ De kommercielle aktører leverer altså **finansielle serviceydelser**.
  - ✓ Indlysende fordi det finansielle system er det eneste, der ændres, når man liberaliserer.

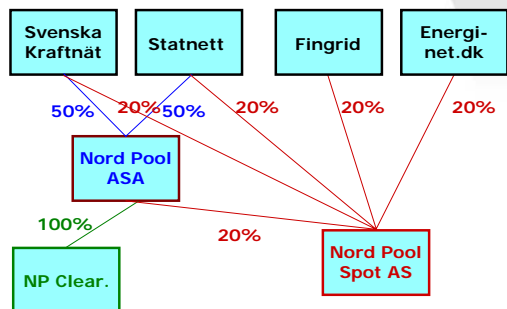
Elbørsområdet

- ⇒ Elbørsområdet omfatter Danmark, Norge, Sverige og Finland. Indbyggerantal i de fire lande: Cirka 24 mio.
  - ⇒ El forbruget i 2005 var ca. 394 TWh i de fire lande.
    - ✓ Heraf cirka 35,7 TWh i Danmark. $35,7/394 = 9\%$.
    - ✓ Land Indbyggere (mio.) Forbrug 2005 (TWh - afrundet til heltal)
✓ Danmark	5,4	36
✓ Norge	4,6	126
✓ Sverige	9,0	147
✓ Finland	5,2	85
- ⇒ Andre lande 2003 (WB tal for indb. - IEA statistik for forbrug):
    - ✓ Rusland 143 618
    - ✓ Tyskland 83 584
    - ✓ Frankrig 60 503

Nord Pool

- ⇒ Nord Pool blev delt i 3 selskaber i 2002:
- ⇒ Nord Pool ASA - finansiell handel
  - ✓ Ejere: Statnett 50%, Svenska Kraftnät 50%.
- ⇒ Nord Pool Spot AS
  - ✓ Håndterer al handel med kWh (dvs. med energi)
  - ✓ Ejerne er Energinet.dk 20%, Statnett 20%, Svenska Kraftnät 20%, Fingrid 20% og Nord Pool ASA 20%.
  - ✓ Energinet.dk, Statnett, Svenska Kraftnät og Fingrid er de 4 systemansvarlige i Danmark, Norge, Sverige og Finland.
- ⇒ Nord Pool Clearing
  - ✓ 100% ejet af Nord Pool ASA.

Nord Pool gruppen

Nord Pool består af 2 markeder:

- ⇒ Elspot (Nord Pool Spot). Her handles der med energi (med kWh). Sammenlign med den måde, hvorpå:
  - ✓ Aktier handles på et aktiemarked.
  - ✓ Olie, kaffe, kobber, landbrugsvarer, ... handles på deres respektive spotmarkeder.
- ⇒ Det finansielle marked (Nord Pool ASA). Markedet for finansielle kontrakter - i praksis forsikringskontrakter. Man kan fx købe en kontrakt, der garanterer, at man næste år kan få en given mængde strøm for en given pris.

Spotmarkedet Elspot

NORD PCOL
NORD POOL SPOT AS

- ⇒ Her handler man energi - dvs. man handler kWh.
- ⇒ Købs- og salgstilbud skal sendes elektronisk til Nord Pool Spot senest kl. 12 dagen før driftsdøgnet.
- ⇒ Nord Pool Spots computere matcher købs- og salgstilbuddene og beregner derved for hver time den følgende dag en el-pris.

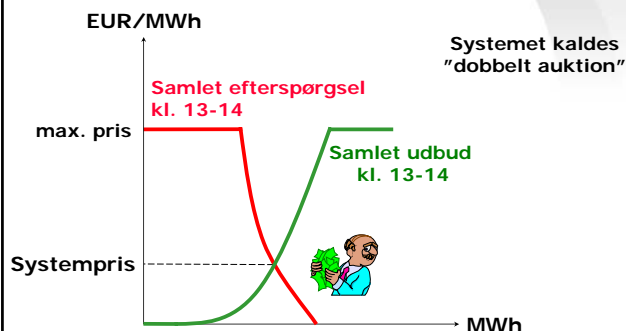
4. juni 2007

Anders Plejdrup Houmøller

Copyright Nord Pool Spot AS © 13

Beregning af systemprisen for én time

NORD PCOL
NORD POOL SPOT AS

4. juni 2007

Anders Plejdrup Houmøller

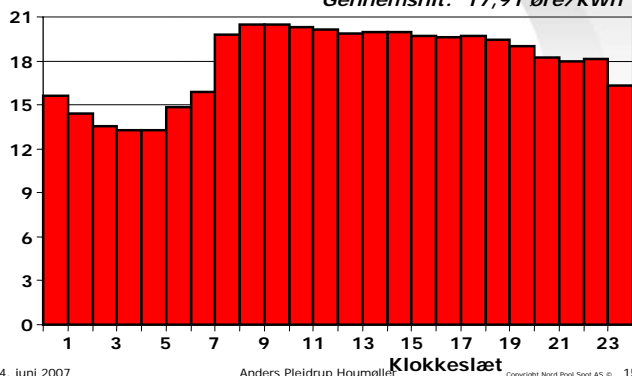
Copyright Nord Pool Spot AS © 14

Systempris tirsdag den 30. maj 2007

NORD PCOL
NORD POOL SPOT AS

DKøre/kWh

Gennemsnit: 17,91 øre/kWh

4. juni 2007

Anders Plejdrup Houmøller

Copyright Nord Pool Spot AS © 15

Forsyningspligt kunderne

NORD PCOL
NORD POOL SPOT AS

- ⇒ De såkaldte forsyningspligt kunder er de, der ikke aktivt har valgt en elleverandør.
- ⇒ Per definition er det såkaldte forsyningspligt-selskab leverandør til forsyningspligt kunderne.
  - ✓ Prisen til forsyningspligt kunderne er reguleret af Energitilsynet.
- ⇒ Dette arrangement er lavet, fordi der stadig er mange slutbrugere, der ikke er opmærksomme på, at der er frit valg af elleverandør
  - ✓ Og/eller som ikke holder øje med deres elpris.
- ⇒ MEN: Reguleringen af prisen til forsyningspligt kunderne er meget besværlig og har givet anledning til megen strid.

4. juni 2007

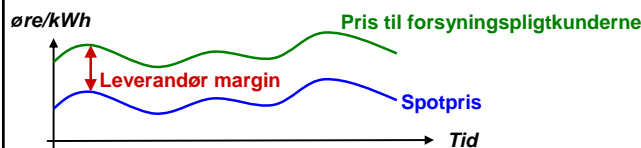
Anders Plejdrup Houmøller

Copyright Nord Pool Spot AS © 16

Pris til forsyningspligt kunderne

NORD PCOL
NORD POOL SPOT AS

- ⇒ Et enkelt og markedsbaseret reguleringssystem:
- ⇒ Del forsyningspligt kunderne op i passende portioner og udbyd leverancen via en licitation.
- ⇒ Dermed vil også forsyningspligt kunderne få strøm til en konkurrencedygtig pris
  - ✓ Og leverandøren har selv fastsat prisen
  - Dermed ingen strid om prisen.

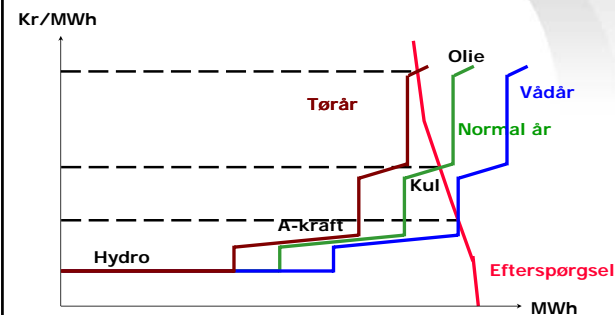
4. juni 2007

Anders Plejdrup Houmøller

Copyright Nord Pool Spot AS © 17

Prisdannelse på det nordiske elmarked. I princippet.

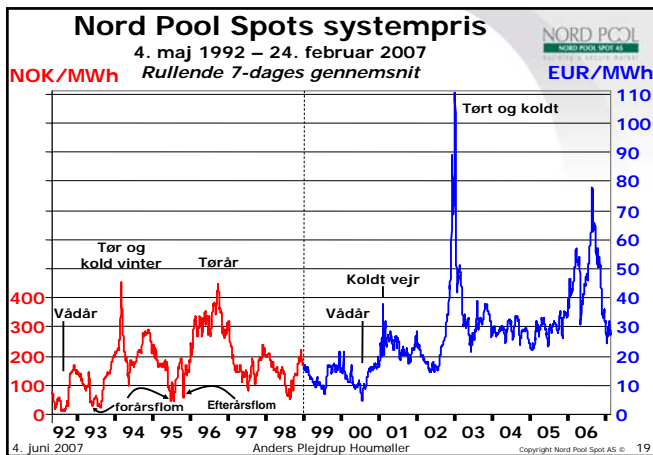
NORD PCOL
NORD POOL SPOT AS

4. juni 2007

Anders Plejdrup Houmøller

Copyright Nord Pool Spot AS © 18

Områdepriser

- ⇒ I et område kan der være udbud for lidt strøm til systemprisen.
- ⇒ I så fald vil området blive et særskilt prisområde, hvor prisen vil være højere end systemprisen.
- ⇒ Omvendt kan der være overudbud af strøm til systemprisen. Dette giver et prisområde med en pris, der ligger under systemprisen.
- ⇒ Norge kan internt blive opdelt i flere prisområder.
- ⇒ Østdanmark, Vestdanmark, Sverige og Finland: Ingen af disse fire områder kan internt opdeles i flere prisområder.

4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 20

Flaskehalse i nettet - 1

En mellemringsforbindelse er pr. definition en flaskehals

- ⇒ Hvem af de kommercielle aktører får (noget af) kapaciteten på en flaskehals stillet til rådighed?
- ⇒ Ingen!
- ⇒ Nord Pool Spot får hele kapaciteten på flaskehalsen stillet til rådighed.
- ⇒ Nord Pool Spot bruger kapaciteten til at hæve prisen i lavprisområder og sænke prisen i højprisområder.
- ⇒ Systemet er neutralt og fair: Ingen kommerciel aktør får nogen særrettighed på flaskehalsen.

4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 21

Terminologi: Market splitting og market coupling

- ⇒ **Market splitting:** Når en elbørs håndterer strømmene over flaskehalsene i elbørsens eget område
  - ✓ Findes i dag kun ét sted i verden: I Norden hvor det udføres af Nord Pool Spot
    - Desuden håndteres 550 MW af kapaciteten på Kontek kablet mellem Sjælland og Østtyskland af Nord Pool Spot v.h.j.a. market splitting.
- ⇒ **Market coupling:** Når to elbørser håndterer den grænseoverskridende strøm på en grænse, hvor de to elbørser mødes
  - ✓ Findes i dag mellem Frankrig, Belgien og Holland. Flere projekter er undervejs i Europa.
- ⇒ **Implicit auktion** er den fælles betegnelse for market splitting og market coupling.

4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 22

Market Splitting: Konceptet

- ⇒ Elbørsen har et **køberskud i lavprisområdet** og et **salgsoverskud i højprisområdet**.
- ⇒ Denne bevidste ubalance i elbørsens handel skaber en strøm fra lavprisområdet til højprisområdet.

Eksempel for én driftstime:
Kapacitet 600 MW mellem de to områder.

4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 23

Market Coupling: Konceptet

- ⇒ Elbørserne sikrer et **køberskud i lavprisområdet** og et **salgsoverskud i højprisområdet**.
- ⇒ Denne bevidste ubalance i elbørsernes handel skaber en strøm fra lavprisområdet til højprisområdet.

Eksempel for én driftstime:
Kapacitet 600 MW mellem de to områder.

Implicit auktion

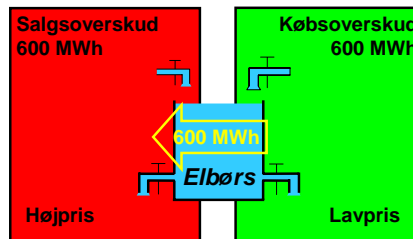
4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 24

Hvad er fordelene? Ved implicit auktion

- ⇒ Systemet er neutralt og fair for markedsaktørerne.
- ⇒ Al handelskapacitet på alle flaskehalse bliver fuldt udnyttet i hver driftstime med strøm, der løber mod højprisområdet
  - ✓ Det er et markant økonomisk tab, hvis nettet underudnyttes eller fejl-udnyttes.

Market Splitting: Konceptet

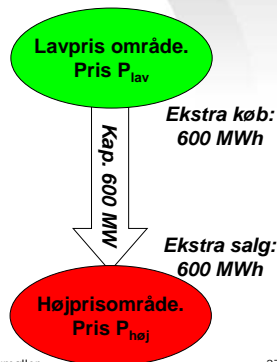
- ⇒ Elbørsen har et købsoverskud i lavprisområdet og et salgsoverskud i højprisområdet.
- ⇒ Denne bevidste ubalance i elbørsens handel i hvert af de to områder bevirker, at den billige strøm fra lavprisområdet flyder ind i højprisområdet.

Eksempel for én driftstime: 600 MW kapacitet ml. to områder med forskellig pris

Flaskehalsindtægten Eksempel for én driftstime

- ⇒ Antag flaskehalskapaciteten er 600 MW.
- ⇒ Elbørsens købsoverskud i lavprisområdet er 600 MWh.
- ⇒ Elbørsens salgsoverskud i højprisområdet er 600 MWh.
- ⇒ Flaskehalsindtægten er $(P_{\text{høj}} - P_{\text{lav}}) * 600 \text{ MWh}$.
- ⇒ Denne indtægt går til netjeren.

Auktionstyper

- ⇒ Market splitting/coupling kaldes også implicit auktion
  - ✓ Fordi flaskehalskapaciteten implicit værdisættes via handelen over elbørsen/elbørserne.
- ⇒ Der findes også eksplicit auktion
  - ✓ Hvor de kommercielle aktører på auktion eksplicit køber kapacitet på en grænse
- ⇒ Som eksempel: Der er i dag eksplicit auktion på følgende grænser (listen er ikke nødvendigvis udtømmende)
  - ✓ Jylland-Tyskland.
  - ✓ Tyskland-Holland.
  - ✓ Tyskland-Tjekkiet.

Modkøb - 1

Sverige som eksempel

- ⇒ Sverige opdeles aldrig i forskellige prisområder (det samme gælder Finland).
- ⇒ Hvis der fx er
  - ✓ Overudbud af el i Nordsverige til systemprisen.
  - ✓ Underudbud i Sydsverige til systemprisen.
  - ✓ Nettet ikke kan overføre den nødvendige mængde el fra nord til syd.
- ⇒ Så vil Svenska Kraftnät købe ekstra el fra anlæg i Sydsverige og:
- ⇒ Sørge for at anlæggene i Nordsverige kun producerer den nødvendige mængde el. Denne procedure kaldes "modkøb".

Modkøb - 2

Sverige som eksempel

- ⇒ Flaskehalse i nettet vil således være usynlige for markedsaktørerne.
- ⇒ For eksempel vil en kunde i Sydsverige, der har købt strøm fra et anlæg i Nordsverige, få sin strøm til den aftalte pris. Flaskehalse i nettet vil ikke påvirke hans handel.

Overskud af el til systemprisen: SvK skaffer nedregulering.

Underskud af el til systemprisen: SvK køber el.

El og gasmarkedet

Arbejdsdeling på markederne for ledningsbunden energi

NORD POOL
NORD POOL SPOT AS

- ⇒ Endemål for arbejdsdelingen mellem systemansvarlige og kommercielle aktører:
  - ✓ **De kommercielle aktører sætter prisen på energien**
    - Den systemansvarlige skal **aldrig** sætte prisen på en eneste kWh (eller en eneste m³).
  - ✓ **Den systemansvarlige tager sig af alt omkring fysikken og forsyningsikkerheden**
    - De kommercielle aktører skal **aldrig** eksplicit bekymre sig om fysikken i ledningsnettet.
- ⇒ Selv for elmarkedet i Danmark er målet ikke nået
  - ✓ Pga. auktionssystemerne på elforbindelsen Jylland-Tyskland skal aktørerne for disse forbindelser eksplicit bekymre sig om fysikken i elnettet.

4. juni 2007

Anders Plejdrup Houmøller

Copyright Nord Pool Spot AS © 31

Hvorfor en elbørs?

NORD POOL
NORD POOL SPOT AS

- ⇒ For samfundet garanterer elbørsen **prisgennemsigtighed**.
- ⇒ På Internettet kan alle se, hvad elprisen er i Norden i engrosledet.
  - ✓ Dermed undgås, at samfundets ressourcer spildes ved at nogen køber for dyrt eller sælger for billigt.
- ⇒ Elbørsen giver en markedsorienteret håndtering af flaskehalse i nettet.
  - ✓ Neutral og fair overfor alle markedsaktører - ingen kommercielle aktører får særrettigheder på flaskehalsen.

4. juni 2007

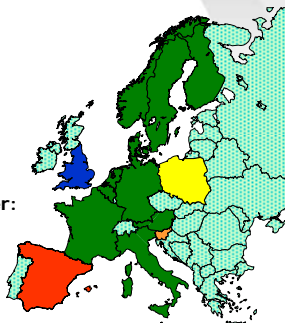
Anders Plejdrup Houmøller

Copyright Nord Pool Spot AS © 32

Elbørser i Europa

NORD POOL
NORD POOL SPOT AS

- ⇒ Spotbørser, der bruger dobbelt auktion:
  - ✓ Nord Pool Spot, APX i Holland, EEX i Tyskland, Belpex i Belgien, PowerNext i Frankrig, EXAA i Østrig, GME i Italien.
- ⇒ Elbørser med andre modeller:
  - England (flere elbørser), OMEL i Spanien, GE i Polen.

4. juni 2007

Anders Plejdrup Houmøller

Copyright Nord Pool Spot AS © 33

Statistik 2006

Ændringer sammenlignet med 2005

NORD POOL
NORD POOL SPOT AS

- ⇒ Nord Pool Spot omsætning 2006: **250 TWh** – stigning 42%.
  - ✓ Værdien af omsætningen 2006: EUR 12,2 mia. ≈ DKK 91 mia.
- ⇒ I 2006 var Nord Pool Spots markedsandel i Norden cirka **63%**
  - ✓ I 2005: 45%.
- ⇒ I 2006 var omsætningen på Nord Pools finansielle elmarked **766 TWh** – fald 3%.
- ⇒ Clearing af bilaterale, finansielle kontrakter i 2006: **1.394 TWh** – stigning 6%
  - ✓ Bilateral clearing plus handel via Nord Pools finansielle elmarked i 2006: 1.394 TWh + 766 TWh = **2.160 TWh**.
    - I 2006 var forbruget i Norden ca. 390 TWh.
- ⇒ 2.160 TWh / 390 TWh ≈ 5,5.

4. juni 2007

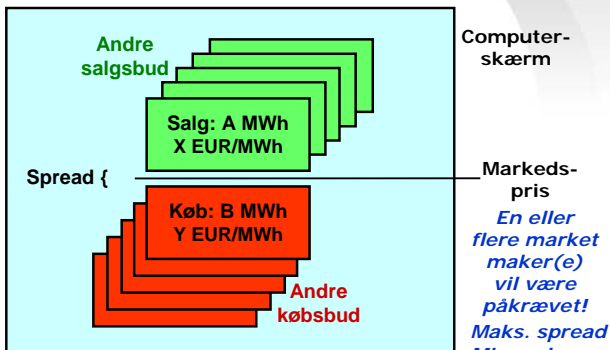
Anders Plejdrup Houmøller

Copyright Nord Pool Spot AS © 34

Handel på gasbørsen

I første omgang: Kontinuerligt handels-system

NORD POOL
NORD POOL SPOT AS

4. juni 2007

Anders Plejdrup Houmøller

Copyright Nord Pool Spot AS © 35

Kontinentaleuropas gasmarked

NORD POOL
NORD POOL SPOT AS

- ⇒ Engrosmarkedet for gas er domineret af faste langtidskontrakter
  - ✓ Med en enkelt sælger og en enkelt køber i hver kontrakt.
  - ✓ Beskeden konkurrence og stort set ingen pris-transparens.
  - ✓ Derfor er gas-priserne i kontrakterne som regel bundet op på olie-priser.
  - ✓ Langtidskontrakt-systemet skærmer både de store købere og de store sælgere fra konkurrence.
- ⇒ Manglende unbundling mellem netejere og store kommercielle aktører.

4. juni 2007

Anders Plejdrup Houmøller

Copyright Nord Pool Spot AS © 36

Kuren for Kontinentaleuropas gasmarked NORD POOL NORD POOL SPOT AS Building a secure market

- ⇒ Etablere et likvidt, internationalt spotmarked for gas
  - ✓ Pris-transparent "day-ahead" marked.
- ⇒ Bygge et likvidt og dynamisk marked for langtidskontrakter
  - ✓ Dermed er der også pris-transparens for de lange kontrakter
    - Vi får svar på spørgsmål som:
      - Hvad er markedsprisen for gas leveret næste måned, næste år, om to år, osv.
- ⇒ Det vil være godt for slutbrugerne, fordi transparens vil fremme konkurrencen.
- ⇒ Det vil være godt for EU's forsyningssikkerhed
  - ✓ Fordi nye projekter kan baseres på fair bud på den fremtidige gaspris.
  - ✓ Projekter som fx LNG terminaler, rørledninger til Centralasien (dvs., andre leverandører end Gazprom), osv.

4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 37

Hvorfor handle på elbørsen? NORD POOL NORD POOL SPOT AS Building a secure market

- ⇒ Garanti for at man altid handler til markedsprisen.
- ⇒ Søgeomkostningerne er nul - man skal ikke bruge ressourcer på at finde én, man kan handle med.
- ⇒ Der er ingen modpartsrisiko. Man har garanti for afregning (uanset konkurser i branchen).

4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 39

Nord Pool Spot - vi sætter pris på strøm NORD POOL NORD POOL SPOT AS Building a secure market

4. juni 2007 Anders Plejdrup Houmøller Copyright Nord Pool Spot AS © 40